

aktivnosti, koje je potrebno razvijati i prenositi drugima kako bi se aktivno podržala kultura mira, uprizorili su meandarski neuhvatljivi prostori: "Ulazi politike mira", "Staze i prečice mira" i "Riznice mira". Tu su još i "Osjetilni svjetovi mira" te "politički korektan" dio postava pod nazivom "Žene za mir" inspiriran izjavom Kofija Annana da "ne postoji ništa što civilno društvo pod vodstvom žena i u suradnji s vladom ne može postići".

Bez obzira na neka problematična rješenja, izložba je uspjela u svojoj osnovnoj namjeri da predstavi postojeće i potakne daljnje civilne poduhvate i obrazovne sadržaje vezane uz aktivnu promociju kulture mira kao nenasilnog rješavanja sukoba na svim razinama — od obitelji do multietničkih susjedstava, regija i država. Pozitivno je i kritičko reflektiranje danas možda najopasnijeg oblika nasilja, epistemološkog i kulturalnog, koji provode stjegonoše globalizacijske ideologije i zapadne akademije, određujući imaginativne prostore, znanstvene koncepte i političke termine u kojima svi narodi i pojedinci moraju moći prepoznati svoju prošlost, sadašnjost i budućnost. Aktivistički je uobličena i jasna poruka izložbe da premda su konflikti stari koliko i čovječanstvo, na nama leži odgovornost hoće li konkretni sukob prerasti u nasilje ili u prigodu za konstruktivno razrješenje spora.

Renata JAMBREŠIĆ KIRIN

Cults in Context, Readings in the Study of New Religious Movements, ed. Lorne L. Dawson, Transaction Publishers, New Brunswick 1998., 468 str.

Ovaj je zbornik radova o novim religijskim pokretima (NRP-ima), koji je uredila Lorna L. Dawson, profesorica na katedrama za sociologiju i religijske studije na Sveučilištu u Waterloo u Kanadi i jedna od vodećih znanstvenica na ovome području, osmišljen tako da studentima i svima zainteresiranima pruži

prikladan i sveobuhvatan uvod u suvremena istraživanja novih religijskih zajednica, ali i da, istodobno, pokuša razriješiti kontroverze koje prate NRP-e te promijenjeno lice religioznosti našega doba. Naime, zbornik pokušava objasniti zašto je, unatoč predviđanjima većine društvenih znanstvenika o njezinu kraju, religioznost u, navodno, sekulariziranom društvu Zapada doživjela pravi procvat tijekom druge polovice 20. stoljeća, pa danas samo u SAD-u i Kanadi postoji oko 3000 novih religijskih pokreta, te zašto je ovaj procvat suočen s animozitetom u tolikom obimu da su pojedine društvene skupine organizirale protupokrete.

Zbornik je podijeljen na sedam poglavlja koja se bave redom: 1. teorijskim definiranjem tipova novih religijskih zajednica, 2. njihovim povijesnim i društvenim kontekstom, 3. analizom osoba koje im pristupaju, 4. problematičnošću tvrdnji o "ispranim mozgovima" njihovih pripadnika, 5. optužbama za sotonizam, 6. uzrocima razvoja nasilja u pojedinim zajednicama te 7. njihovim kulturnim značenjem.

U prvom se poglavlju problematizira (Eileen Barker) način suvremenih socioloških istraživanja NRP-a, posebno s obzirom na "suparnike" na terenu: novinare, pravnike, opozicijske pokrete, profesionalne terapeute...; predlaže (James T. Richardson) novo ime za novonastale religijske zajednice: novi religijski pokreti, kako bi se izbjegla pogrdna etiketa koja prati riječ kult; te pokazuje (Roy Wallis) da je, čak i u društvenih istraživača izražena, tendencija da se svi NRP-i smatraju identičnima znanstveno neutemeljena, jer se oni, s obzirom na odnos prema svijetu, mogu podijeliti na afirmativne, negativne i indiferentne.

Uzroci se procvata NRP-a različito tumače, pa tako Wade Clark Roof kao važan čimbenik ističe kulturu 1960-ih i njezino poticanje alternativnih i individualističkih, najčešće istočnjačkih religijskih praksi, a James D. Hunter razloge nalazi u osjećaju otuđenosti, nesigurnosti i usamljenosti suvremenih Zapadnjaka, nastalom zbog nestajanja

brojnih institucija privatnoga života (primjerice braka i obitelji). Za razliku od njih Rodney Stark i William Sims Bainbridge izvore procvata nalaze u ljudima inherentnoj potrebi za uređenim i natprirodno utemeljenim svijetom. No prethodne stavove dovode u pitanje Charles Y. Glock, John Lofland, Rodney Stark i Saul Levine upozorenjem da se od svih stanovnika SAD-a tek njih 10% ikada okušalo u nekoj vrsti pripadnosti NRP-ima, a glavni su im, iako ne i jedini, uzroci bile različite vrste deprivacija, objektivne ili subjektivne. Iako je pod utjecajem protupokreta tijekom 1970--ih i 1980-ih zbog optužbi o "ispiranju mozga" mnogo mladih ljudi sudskom dozvolom oteto iz NRP-a, suvremena su znanstvena istraživanja (James T. Richardson) opovrgla takve stavove, a pokazala su čak i natprosječnu inteligentnost njihovih pripadnika.

Jedan je od najzanimljivijih radova u zborniku onaj Edwarda J. Moodya "Magical Therapy: An Anthropological Investigation of Contemporary Satanism" u kojemu je dvogodišnjim istraživanjem sotonističke crkve u San Franciscu pokazao njezinu korisnost za socijalizaciju društveno nefunkcionalnih pojedinaca te stoga poziva na njezino veće toleriranje. S obzirom na stereotipe o nasilnosti NRP-a, nastale zbog ritualnih samoubojstava u Jonestownu ili Wacu, Lorne L. Dawson, kao i drugi autori u poglavlju o nasilju i NRP-ima, ističe iznimnost ovakvih događaja naspram velikog broja NRP-a te nudi znanstvena objašnjenja njihovih uzroka.

Bez obzira gledamo li procvat NRP-a u 20. st. kao nastavak stalne ljudske potrebe za spiritualnom dimenzijom života ili kao posljednje napore religioznosti da opstane u sve sekulariziranijem svijetu, ovaj nam se fenomen obnovljene religioznosti pokazuje iznimno kulturno važnim, pa na neke njegove manifestacije pokušavaju odgovoriti posljednji članci zbornika, uz koji je njegova urednica iste godine izdala i vlastitu, teorijski još argumentiraniju, knjigu *Comprehending Cults, The Sociology of New Religious Movements*.

Goran ŠANTEK

Zbornik je *Anthropology of Religion*, urednika Stephena D. Glaziera, svoje drugo izdanje doživio 1999. godine kako bi odgovorio na povećano zanimanje antropologa za istraživanjima religioznosti, ali i kako bi predočio novu istraživačku koncepciju na ovome području, nastalu tijekom osamdesetih i devedesetih godina 20. stoljeća, pa su stoga u njemu uglavnom zastupljena antropološka istraživanja religioznosti u suvremenom zapadnom društvu, a istraživanja religioznosti različitih malih društvenih zajednica korištena su, za razliku od prijašnje paradigme, vrlo malo, uglavnom komparativno. Time je pokazano i kako antropologija napuštanjem autoritarne pozicije istraživača te smještanjem *locusa* istraživanja u suvremeno društvo ništa nije izgubila od svoje zanimljivosti, a pojedini recentni radovi, kao onaj Jima Birkheada "Reading Snake Handling: Critical Reflection", kojim započinje ovaj zbornik, dostižu čak i trilersku uzbudljivost.

Anthropology of Religion, ed. Stephen D. Glazier, Praeger, Westport 1999., 542 str.

U članku je Birkhead, naglašeno personalistički, prikazao pentekostalnu zajednicu iz Sjeverne Karoline (SAD), koja u liturgiji upotrebljava zmijske otrovnice i pritom nam razotkrio čitav postupak istraživanja (publicirao je čak i dijelove terenskog dnevnika te osobnih pisama prijateljima). Birkheadov je rad u prvom poglavlju knjige, koje se bavi antropološkim pogledom na religiju, a slijedi ga "The Study of Religion in American Society", u kojemu Melinda Bollar Wagner analizira različite probleme koji nastaju terenskim istraživanjima *kod kuće*, primjerice, kako pri uspostavljanju odnosa povjerenja s kazivačima, koji vam mogu biti susjedi i možda očekuju da će vas obratiti na svoju